

FRI-ONLINE-2-ESIS-08

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE EUROPEAN AND BULGARIAN PROGRAM FRAMEWORKS FOR SECURITY AND DEFENSE ³⁶¹

Elitsa Ilieva, PhD student

Faculty "Business and Management",

Univesity of Ruse „Angel Kanchev“

Phone: 0889507782

E-mail: elieva@uni-ruse.bg

Abstract: *The paper presents the results of a comparative analysis of the European and Bulgarian program frameworks for security and defense, which are outlining the policy at the European and national levels from 1998 to 2025. On this ground, the coherence and differences in prioritization of common problems and shared interests are examined considering the key actors, who are implementing the security and defense policy. The conceptual content analysis of official documents (e.g. strategies, programs, and plans) has been chosen as a relevant method for identifying and analyzing the fields of concordance as well as the gaps between the European and Bulgarian strategic planning basis in terms of priorities and goals with view effectiveness of the anticrisis and security policy, executed at various levels, which are aiming to limit or mitigate the impact of commonly recognized security threats. The national security policy is considered as cross-sectoral and horizontal with integrated nature, encompassing interrelated issues, relationships, and priorities, which have a complex meaning and impact both on the European and the national security system.*

Keywords: *Comparative analysis, Strategies, Security, Defense.*

JEL Codes: *N40, O20, O38*

ВЪВЕДЕНИЕ

Днес средата на сигурност се характеризира с изключително трудна предвидимост. Светът е свидетел на многобройни рискове и заплахи с динамичен и все по-трудно предсказуем характер. Ролята на прогнозирането на измененията на средата на сигурност получава нови измерения и ключово значение.

Глобалните предизвикателства налагат извода, че никоя малка държава не е способна да се справи сама със сложните проблеми на съвременното, наложителни са съгласувани действия в рамките на съюзническите системи за сигурност. Това означава, че всяка държава следва да има готовност за действие преди да се изправи пред кризисна ситуация. Адаптирането към променящата се среда на сигурност изисква степенуване на целите и приоритетите в политиката за сигурност и ясно очертава актуалността на темата за установяване на сигурност на европейския континент, необходимост от многостранно сътрудничество, изграждане на структури в областта на сигурността и въвеждане на клауза за обща отбрана, която да обединява държавите – членки на Европейския съюз.

Целта на настоящия доклад е да сравни и анализира съответствията и различията на европейската и българската програмни рамки за сигурност и отбрана по отношение на техните цели, измерения и споделени ценности. Използваният метод е сравнителен анализ като са подбрани 10 на брой официално приети документи, чиито рамки са кратко анализирани.

Обект на тази научна разработка е общата политиката за сигурност и отбрана на Европейския съюз и Република България, а предмет е анализирането на специфичните особености на 10 официално приети документи за сигурност и отбрана, в периода от 1998г. до 2025г. В изследването са поставени ограничения, подбрани са 10 броя официално приети

---

³⁶¹ Докладът е представен в секция Европеистика и международна сигурност на 29 октомври 2021 с оригинално заглавие на български език: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ЕВРОПЕЙСКАТА И БЪЛГАРСКАТА ПРОГРАМНИ РАМКИ ЗА СИГУРНОСТ И ОТБРАНА.

документи - стратегии, концепции, бели книги и планове за колективната и национална сигурност на ЕС и Р България, които са необходими за целта на този доклад.

Така изложената цел на изследването ще бъде постигната чрез изпълнението на следните задачи. Първо авторът се фокусира върху сигурността и стратегическите документи на Европейския съюз и Р България, втората задача е извършването на сравнителен анализ, който показва съответствията и различията на европейската и българската програмни рамки за сигурност и отбрана. Критериите, по които е извършено сравнението, са избрани на базата на специфичните особености на всеки документ.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Сигурността на индивида и средата в която живее е от първостепенно значение както за неговото физическо оцеляване така и за личностното му развитие. За да се постигне необходимата за това сигурност трябва да се извършат множество взаимно свързани дейности в определена последователност, в определен времеви интервал и в различен обем. Следователно, за да се постигне и поддържа необходимото ниво на сигурност, следва да се изгради и изпълни конкретна стратегия. На човека е отредено да живее в социална среда, която на съвременния етап е организирана в национални структури (държави), регионални и световни (глобални) организации, в които държавите участват като легитимни представители на дадена нация. Следователно държавата има необходимост от качествена и своевременно адаптирана към динамиката на промените- стратегия за национална сигурност. Стратегията е важна за всяка област на човешката дейност, както и социален живот, но за сигурността и отбраната тя е жизнено необходима. Стратегическата култура на дадена страна се формира като комбинация от различни елементи, водещо място сред които заемат историческия опит, географията, политическата традиция и как те допринасят за оформянето на нагласи в страната към военния инструмент на националната мощ, а в по широк план – към използването на инструментите на националната мощ в подкрепа на националните интереси. В своя личен блог **полковник Николай Доцев**, началник дирекция „Отбранителна политика“ на Министерството на отбраната, споделя своя възглед относно стратегията като дава следното определение: *„В най-общия смисъл на думата, за стратегията следва да се мисли като за “наука, изкуство и план” в тяхната съвкупност, насочени към постигането на цел или цели. Стратегията осигурява рамка, възможни начини, средства и последователност на тяхното използване, за реализиране на “политики” за ефективно решаване на обществено значими проблеми в областта на сигурността и придвижване на една система от определено състояние в ново желано крайно състояние, като се стреми да отчита променящата се среда, в която съществува системата.“* (Dotzev, 2017)

По мнение на **професор Евгени Манев**, преподавател в УниБИТ: „Стратегията на държава е призвана да представи пътя, по който да се постигнат националните цели в определен времеви интервал.“ (Manev, 2017)

Следвайки логиката на горепосочените два цитата, може да се направи следния анализ за същността и ролята на стратегическия документ. В съвременния глобален, технологичен и динамичен свят, стратегията е процесът и технологията на мислене, чрез което се оценяват резултатите от действията вчера, направлява действията ни днес и решенията какво да правим утре, така че да останем фокусирани върху общата цел на съществуване и успешно да постигаме поредица от цели, които да допринасят за съхраняване на фундаменталните ценности и реализиране на националните интереси в условията на средата на сигурност.

Реализирането на обща европейска сигурност изисква изграждане на обща европейска отбрана. Стратегиите за национална сигурност и отбрана на страни-членки на ЕС са израз на конкретно прилагане на общоевропейското виждане за политика в тази сфера, пречупено през призмата на националните особености на всяка една държава. Общата визия и цел на различните държави предполагат сътрудничество и съвместни действия в борбата срещу многобройните рискове и заплахи с динамичен и все по- трудно предсказуем характер.

В научната си разработка **генерал Съби Събев** също разглежда сигурността и ролята на стратегиите, неговата теория е следната: „Членството на всяка страна в организация за колективна сигурност и отбрана е свързано не само с определени ползи, но и задължения към организацията. Колективните гаранции и ангажименти към сигурността на отделна държава са значително по-надеждни и по-силни от националните, особено за средните и малки държави. Разчитането на тях за гарантиране на националната сигурност облекчава значително отделните държави в отбранителните разходи за развитие и поддържане на необходимите отбранителни структури и способности. Тези съюзни аспекти на националната сигурност е целесъобразно да намерят адекватно отражение в разработката на националните стратегии за сигурност на отделните държави – членки на ЕС.“ (Sabev, 2010) Разгледана, в контекста на настоящето изследване, тезата на полк. Събев е актуална, защото изследва ролята на колективната сигурност, колективните гаранции и ангажименти на отделни държави-членки в съюз, както и влиянието, което те оказват върху националната сигурност на всяка страна. Членството на всяка държава в организация за сигурност и отбрана и носи гаранции за вътрешната и външната сигурност, но я обвързва с редица договорни задължения.

Форматът на стратегията за национална сигурност най-често е основен документ, който заема място на най-високо политическо ниво на управление в йерархията на стратегическите документи по сигурност и отбрана. И в Р България Стратегията за национална сигурност стои най- високо в тази йерархия. По отношение на отбраната в йерархическата структура под нея следват Програмите за развитието на въоръжените сили и отбранителните способности, Бялата книга за отбраната и Въоръжените сили, Националната отбранителна стратегия и др. В условията на съвременното държавно устройство в Р България, вземането на политическо решение за избор на определена стратегия и политики е акт възложен на политици, избрани във формираните по Закона за администрацията органи на изпълнителната власт.

След приетата **Концепция за национална сигурност на Р България**, с решение на Народното събрание от 16.04.1998г. и обн. в ДВ. бр.46 от 22 април 1998г., страната не успява да приеме двете предложени нови стратегии за национална сигурност нито през 2005г., нито през 2008г., когато бе вече съответно едногодишен член на НАТО от (2004г.) и на Европейския съюз от (2007г.). Този факт ни лишава от възможността да направим кратък анализ доколко аспектите на съюзната сигурност и ангажименти са отразени в най- висшия ръководен документ за националната ни сигурност. Можем само да се позовем на официални документи в периода от 2011г. до 2020г., където Р България има две приети стратегии в областта на сигурността и отбраната- Стратегия за национална сигурност от 2011г., която е актуализирана през 2018г. и Национална отбранителна стратегия от 2011г., актуализирана през 2016г.

Концепцията за национална сигурност на Р България от 1998г. е с валидност до края на 2010г. и не е действащ стратегически документ след приемането на **Стратегията за национална сигурност на Р България**, с решение на 41-то Народно събрание на 25 февруари 2011г. на основание чл. 86, ал. 1 от Конституцията на Република България и чл. 16, т. 5 от Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България, с председател на Народното събрание: Цеца Цачева.

Концепцията е първият стратегически официално приет документ за национална сигурност на Р България, представен от министър-председателя г-н Иван Костов на заседанието на Народното събрание на 9 април 1998г. „Концепцията за национална сигурност е идейната рамка, която наред с Конституцията и законите на Република България предлага системата от критерии за организиране и координиране на дейността на държавните институции, които са натоварени с правомощията да опазват националната сигурност. Документът е съобразен с новите реалности в света, в Европа и на Балканите, които налагат присъединяването на страната към ефективните европейски и евроатлантически системи за сигурност и икономическо развитие.“ (Narodno sabranie na Republika Bgalaria,1998)

От казаното до тук става ясно, че всеки документ-стратегия за национална сигурност и отбрана е фундаментален за развитието и просперитета на всяка държава-членка на Европейския съюз, възможността и да запази своята независимост и суверенитет, териториална цялост и собствена Конституция. Обществото и гражданите да живеят в неделимите демократични ценности и върховенство на закона, да имат свободна воля и законни права.

Методика на емпиричното изследване

Целта на настоящия доклад е да сравни и анализира съответствията и различията на европейската и българската програмни рамки за сигурност и отбрана по отношение на техните цели, измерения и споделени ценности. Използваният метод е сравнителен анализ като са подбрани 10 на брой официално приети стратегически документи за сигурност и отбрана, чиито рамки са кратко анализирани. Така изложената цел ще бъде постигната чрез изпълнението на сравнителен анализ, който показва съответствията и различията на европейската и българската програмни рамки за сигурност и отбрана. В изследването са поставени ограничения, подбрани са 10 броя официално приети документи - стратегии, концепции, бели книги и планове за колективна и национална сигурност на ЕС и Р България, които са необходими за целта на този доклад. Документите са актуални за периода от 1998г. до 2025г., те са водещи, защото обхващат всички сектори от политиката за сигурност и отбрана на Европейския съюз и Р България. **Сравнителният анализ на този доклад разглежда ролята и значението на споделените ценности като демокрацията, правата на човека и върховенството на закона, заложили като фундамент във всеки един от 10-те изследвани стратегически документи за сигурност и отбрана.** В рамките на изследването са сравнени следните стратегически документи за сигурност и отбрана:

1. Европейска стратегия за сигурност - сигурна Европа в един по-добър свят (ЕСС)
2. Стратегия за вътрешна сигурност на Европейския съюз
3. Обща европейска политика на сигурност и отбрана
4. Глобална стратегия за външната политика и политиката на сигурност на ЕС
5. Европейски план за действие в областта на отбраната-Европейски фонд за отбрана
6. Стратегията на Европейския съюз за Съюза на сигурност
7. Концепция за национална сигурност на Република България
8. Бяла книга за отбраната и Въоръжените сили на Република България
9. Стратегия за национална сигурност на Република България
10. Национална отбранителна стратегия на Република България

Ролята на ценностите в стратегическите документи предполага най-напред да се определи точното значение на понятието „ценност“. В българския тълковен речник тази дума има смисъла едновременно на „стойност, значимост, ценен предмет, материална, културна и духовна придобивка.“ (Rechnik na dumite v balgarskia ezik, n.d.)

За целта на настоящото изследване ценностите ще бъдат разглеждани от гледна точка на „етиката“ в качеството ѝ на дял от философията, отнасящ се до въпросите на морала: „учение за морала, за неговото развитие, принципи и норми“. (Rechnik na dumite v balgarskia ezik, n.d.) И по-специално в нейния приложен аспект, който засяга публичните политики. В този контекст ценност може да се разглежда като морална придобивка за индивида, обществото и държавата, която следва да бъде съхранена и насърчавана. Възприемани в този аспект, споделените от обществото ценности формират неговата идентичност и дефинират параметрите на предприетите действия от институциите в държавата. Те задават това, което има стойност и което следва да бъде отстоявано и гарантирано с всички възможни средства, както самостоятелно, така и в съюз. Предвид това, стратегическите документи на ЕС и Р България съдържат в себе си изрично разписани възприетите ценности и принципи на демокрация, права на човека и върховенство на закона, въз основа на които се предприемат политически действия в тяхна защита. Още повече, ценностите са изброени още в самото начало на въпросните стратегии за сигурност и отбрана – в първата глава, като в зависимост от възприетата терминология, те биват наричани също така **принципи**. За целите на

изследването двете обозначения **ценност-принципи** се приемат като синоними, тъй като изразяват едно и също по смисъл съдържание.

Европейският съвет определя принципите, които направляват Европа по пътя на демократично и сигурно развитие с разработването на официални документи за сигурност и отбрана. Първата е официално приета с решение на Европейския съвет в Брюксел от 2003г. **Европейска стратегия за сигурност - сигурна Европа в един по-добър свят**. Стратегията гласи: *„Разпространяването на доброто управление, подкрепата за социалните и политическите реформи, справянето с корупцията и злоупотребите с властта, установяването на правов ред и защитата на правата на човека са най-добрите средства за укрепване на международния ред.“* (Council of the European Union: General Secretariat, 2003)

Сходни принципи сравнена с Европейската стратегия за сигурност откриваме и в **Стратегията за вътрешна сигурност на Европейския съюз** от 2010г., приета от Съвета по правосъдие и вътрешни работи на заседанието му от 26 февруари 2010г. и одобрена от Европейския съвет на 26 март 2010г.: *„Европа следва да установи модел на сигурност, основан на принципите и ценностите на Съюза: спазване на правата на човека и основните свободи, принципите на правовата държава, демокрацията, диалогът, търпимостта, прозрачността и солидарността.“* (Council of the European Union: General Secretariat, 2010) Ценностите са определящи за идентичността на Европейския съюз, за неговите институции, функциониране и външни отношения. Позоваване на демократичните ценности като основа на провежданата външна политика намираме в **Общата европейска политика на сигурност и отбрана** от 2009г. (European Commission, 2009) и **Глобалната стратегия за външната политика и политиката на сигурност на ЕС** от 2016г. приети от Европейския съвет. Политиката на Съюза за общата сигурност и отбрана (ОПСО) е неразделна част от общата външна политика и политика на сигурност на ЕС (ОВППС). Още на първите страници на Глобалната стратегия за външна политика и политика на сигурност на ЕС виждаме ясно очертани основните принципи и интереси на Европейския съюз: *„ЕС ще укрепи устойчивостта на демокрациите в Съюза. Последователното зачитане на нашите ценности ще е определящо за доверието и влиянието, с което се ползваме навън.“* (European Council, 2016)

Глобалната стратегия за външната политика и политиката на сигурност на ЕС лансира **План за действие за европейска сигурност и отбрана**, елемент от който е **Европейският фонд за отбрана** с два финансови прозореца, които са представени през 2016 г. Този фонд се състои от две отделни структури за финансиране („компоненти“), **компонент „Научни изследвания“** за финансиране на съвместни научноизследователски проекти в областта на отбраната на равнището на ЕС. И **компонент „Способности“** в подкрепа на съвместното развитие на отбранителните способности, по които държавите членки са постигнали общо съгласие. Във връзка с постоянната изменяща се обстановка в света и в региона са предприети средносрочни и дългосрочни приоритети във военно-политическата сфера, а също и противодействието на новите, асиметрични предизвикателства. Европейската комисия предлага създаване на европейски фонд за отбрана и други действия за подпомагане на по-ефективно изразходване на средствата от държавите-членки на ЕС за съвместни отбранителни способности, за засилване на сигурността на европейските граждани и за насърчаване на конкурентоспособна и новаторска индустриална база. (European Commission, 2016)

В актуализираната стратегия за сигурност и отбрана озаглавена Стратегия на Европейския съюз за Съюза на сигурност, официално приета през 2020 г. са определени инструментите и мерките, които гарантират сигурност във физическата и цифрова среда, в области като борбата с тероризма и организираната престъпност, предотвратяването и разкриването на хибридните заплахи и повишаването на устойчивостта на критичната инфраструктура, насърчаването на киберсигурността и засилването на научните изследвания и иновациите. (European Commission, 2020)

Политиката на България, като член на ЕС, участващ в Общата политика за сигурност и отбрана на Съюза, се базира на споделените европейски демократични ценности. Първият документ за сигурност и отбрана на Р България е Концепцията за национална сигурност на Р България, той има задачата да присъедини държавата като член на двата съюза НАТО и Европейския съюз. Концепцията представлява официално приети политически виждания за защита на българските граждани, на обществото и държавата от външни и вътрешни заплахи, посочва, че държавата се придържа към ценностите на свобода, мир, демокрация, върховенството на закона, справедливост, солидарност, човешки права и основни свободи: „*За периода след 1989 г. от тоталитарно общество Република България се изгради в демократично общество с устойчиво развитие, последователна политика и признати общочовешки ценности.*” Документът гласи също, че „*Водена от разбирането за неделимата същност на сигурността в съвременния свят, Република България прие предизвикателството да споделя отговорността за защита на човешкия живот и права, на върховенството на закона, на международния мир и сигурност, на свободните икономически отношения.*” Освен това „*Зачитането на демократичните ценности и на международния правов ред, съчетано с активна външна политика, ще допринесе и в бъдеще Република България да бъде приемана като надежден съюзник и партньор при споделянето на отговорностите за международната сигурност и колективната отбрана.*” (Ministerski savet, 1998)

За Р България фундаменталните демократични ценности стоят в основата на националните ни интереси, това се вижда още в първите редове на Стратегията за национална сигурност на Р България от 2011г.: „*Политиката на Република България в сферата на сигурността се изгражда върху ценностите на демокрацията, на националната ни култура, правата на човека и гражданина, на равните възможности за развитие на личността, както и на Конституцията на страната и основополагащите актове за гарантиране на международната сигурност.*“ Р България, като член на ЕС е обвързана със заложените от Съюза принципи. В това си качество тя провежда вътрешна и външна политика, основана на фундаменталните споделени европейски ценности. Нещо повече, Р България трябва да насърчава, заедно със съюзниците си, разпространението на споделените принципи както в регионален, така и в глобален план: „*Стратегията за национална сигурност въплъщава миролюбивия характер и традициите на добросъседство и взаимноизгодно сътрудничество, характеризиращи политиката на нашата страна. Тя е част от усилията на Европейския съюз и НАТО към разширяване зоната на стабилност, сътрудничество и благоденствие посредством неутрализиране на заплахите от тероризма и екстремизма, преодоляване на регионалните конфликти и активно участие в решаването на глобалните проблеми.*“ (Ministerski savet, 2011).

Анализът на стратегията за сигурност дава основание да се твърди, че в нея се съдържат фундаментите, които отличават Р България като страна, принадлежаща в ценностно отношение към европейската общност.

Стратегията за национална сигурност на Р България е актуализирана и приета с решение на НС от 14.03.2018 г., обн., ДВ, бр. 26 от 23.03.2018 г., валидна е до края на 2020г. Актуализираната Стратегия използва всеобхватен подход към сигурността и определя националните интереси, както и инструментите и политиките за тяхното реализиране и защита в условията на динамично променящата се среда на сигурност, на новите рискове и заплахи. Министерският съвет по предложение на Съвета по сигурността взема решение за провеждане на стратегически преглед на националната сигурност и при необходимост предлага на Народното събрание актуализирането на тази стратегия. (Ministerski savet, 2018)

Текстовете на последващите официални документи на Р България подчертават целите и политиката на страната в сферата на сигурността, а именно, че тя върви по пътя на по-задълбочена европейска интеграция и приемственост на ценностите, които служат като компас за посоката и са стандарт за това кое е добро и правилно.

Бялата книга за отбраната и Въоръжените сили на Р България е приетата от Народното събрание на Република България с решение от 28.10.2010г. Тя представлява

основен програмен документ на отбранителната политика. Документът предвижда България да продължи изграждането на своята сигурност с прилагане механизмите на колективната отбрана на НАТО и Общата политика за сигурност и отбрана на Европейския съюз. Като член на НАТО и Европейския съюз, страната ни поема своя адекватен дял в усилията за създаването на среда на сигурност, благоприятна за реализиране на националните ни интереси, на мир, стабилност, справедливост и икономически просперитет: *„Ключови за сигурността на Република България са процесите на европейския континент – утвърждаване на сътрудничеството и върховенството на закона, засилване на евроатлантическия диалог, активно сътрудничество в областта на отбраната, вътрешната сигурност и правозащитната дейност, в т.ч. с държави извън Европа. С участие на европейската и евроатлантическата демократична общност се решават важни международни проблеми следконфликтното възстановяване в кризисните региони, борбата с организираната престъпност, енергийната диверсификация и сигурност, неутрализирането на рисковете за здравето, околната среда и др.“* (Ministerski savet, 2010)

Приликата с **Националната отбранителна стратегия на Р България**, приета с решение на МС от 13 април 2011 г., е значителна. И в българската отбранителна стратегия демократичните ценности са широко застъпени: *„В основата на Националната отбранителна стратегия са залегнали приоритетите на националната сигурност и защита на националните интереси, определени в Конституцията и Стратегията за национална сигурност на Република България. Тя е съобразена със Стратегическата концепция на НАТО, Европейската стратегия за сигурност и международните договори, по които Република България е страна.“* Националната отбранителна стратегия оценява военностратегическата среда, определя отбранителните цели на страната и очертава пътищата за достигането им. Националната отбранителна стратегия на Р България е актуализирана и приета с решение 283 от 18 април 2016 г. на Министерски съвет, валидна е до 2020г. (Ministerstvo na otbranata na R Bulgaria, 2011)

Р България, като член на ЕС и като страна по договора със Съюза, е обвързана със заложените в него стратегии, принципи и цели. В това си качество държавата провежда вътрешна и външна политика, основана на фундаменталните споделени европейски ценности и цели. Най-важното обаче е не толкова формалното им приемане като част от националното законодателство, а практическото им прилагане и отстояване, както в страната, така и на международната сцена.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От изложената информация до тук, обобщавайки може да се каже, че стратегическите документи са фундаментална основа за целите за постигане на сигурност, както на национално така и на наднационално ниво, че навременното осъвременяване на стратегиите за национална и колективна сигурност и отбрана са от изключително значение за гражданите, обществото и държавите. В контекста на членството на Република България в евроатлантическия съюз НАТО и Европейския съюз, държавата има възможност за една по-добра среда за живот, сигурност, стабилност и напредък. В съвременния все по-неспокоен свят Европа още се счита от много хора за едно от най-безопасните и сигурни места. Европейския съюзът поставя основите на екосистема на сигурността, която обхваща европейското общество в неговата цялост. Тя се основава на съзнанието, че сигурността представлява споделена отговорност. Сигурността е въпрос, който засяга всички. Нашата сигурност е свързана с основните ни ценности и нашия европейски начин на живот.

REFERENCES

Council of the European Union: General Secretariat. (2003). *A secure Europe in a better world. European Security Strategy, Brussels.* Council of the EU: <https://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/publications/european-security-strategy-secure-europe-better-world/> [Accessed: Sept.2021]

Council of the European Union: General Secretariat. (2010). *Internal security strategy for the European Union - Towards a European security model*. Council of the EU: <https://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/publications/internal-security-strategy-european-union-towards-european-security-model/> [Accessed: Sept.2021]

European Commission. (2009). *Common Security and Defence Policy (CSDP)*. European Commission: https://ec.europa.eu/home-affairs/pages/glossary/common-security-and-defence-policy-csdp_en [Accessed: Sept.2021]

European Commission. (2016). *European Defence Action Plan: Towards a European Defence Fund*. European Commission: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_16_4088 [Accessed: Sept.2021]

European Commission. (2020, 7 24). *EU Security Union Strategy*. European Commission: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1596452256370&uri=CELEX:52020DC0605> [Accessed: Sept.2021]

European Council. (2016). *EU Global Strategy on Foreign and Security Policy*. EEAS homepage: https://eeas.europa.eu/topics/eu-global-strategy/17304/global-strategy-european-unions-foreign-and-security-policy_en [Accessed: Sept.2021]

Dotzev, N. Strategic height The National Security Strategy process, (2017). <http://nikdotzev.blogspot.com/2017/12/blog-post.html> [Accessed: Sept.2021] (**Оригинално заглавие:** Доцев, Н. (2017). *Стратегическата височина Процесът "Стратегия за национална сигурност"*. <http://nikdotzev.blogspot.com/2017/12/blog-post.html>)

Manev, E. (2017). *The national security strategy of the Republic of Bulgaria*. Law and security, Volume XXV, BURGAS FREE UNIVERSITY, 2017. Burgas (**Оригинално заглавие:** Манев, Е. (2017). *СТРАТЕГИЯ ЗА НАЦИОНАЛНА СИГУРНОСТ. ПРАВО И СИГУРНОСТ. Юридически сборник, том XXIV, БУРГАСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ, 2017. Бургас*)

Council of Ministers (1998, 4 16). *National Security Concept of the Republic of Bulgaria*. <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bgBG&Id=655> [Accessed: Sept.2021] (**Оригинално заглавие:** Министерски съвет. (1998, 4 16). *Концепция за национална сигурност на Р България. Министерски съвет, Портал за обществени консултации:* <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=655>)

Council of Ministers. (2010) *White paper on Defence and the Armed Forces of the Republic of Bulgaria*, <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=653> [Accessed: Sept.2021] (**Оригинално заглавие:** Министерски съвет. (2010). *Бяла книга за отбраната и Въоръжените сили на Р България*.from Министерски съвет, Портал за обществени консултации: <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=653>)

Council of Ministers. (2011). *National Security Strategy of the Republic Bulgaria*. <https://parliament.bg/bg/desision/ID/13498> [Accessed: Sept.2021] (**Оригинално заглавие:** Министерски съвет. (2011). *Стратегия за национална сигурност на Р България.*, Народно събрание на Република България: <https://parliament.bg/bg/desision/ID/13498>)

Council of Ministers. (2018). *National Security Strategy of the Republic Bulgaria*. <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=671> [Accessed: Sept.2021] (**Оригинално заглавие:** Министерски съвет. (2018). *Стратегията за национална сигурност на Р България*. Министерски съвет, Портал за обществени консултации: <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=671>)

Ministry of Defence. (2011) *National Defense Strategy of the Republic of Bulgaria*. https://www.mod.bg/bg/documents_strategicheski.html [Accessed: Sept.2021] (**Оригинално заглавие:** Министерство на отбраната на Р България. (2011). *Национална отбранителна стратегия на Р България. Министерство на отбраната:* https://www.mod.bg/bg/documents_strategicheski.html)

Dictionary of words in the Bulgarian language. Interpretive, synonymous, etymological, two-way English-Bulgarian dictionary. <http://rechnik.info/%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82> [Accessed: Sept.2021] (**Оригинално заглавие:** *Речник на думите в българския език*. (n.d.).

Тълковен, синонимен, етимологичен, двупосочен Английско-Български речни:
<http://rechnik.info/%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82>

National Assembly of the Republic of Bulgaria. Transcripts of plenary sessions, (1998).
<https://parliament.bg/bg/plenaryst/ns/6/ID/1394> [Accessed: Sept.2021] (*Оригинално заглавие: Стенограми от пленарни заседания. (1998) Народно събрание на Република България: https://parliament.bg/bg/plenaryst/ns/6/ID/1394*)

Sabev, S. (2010). Aspects of the union security and commitments in the national security strategy. National security strategy of the Republic of Bulgaria. Sofia: Military Academy "Georgi Stoykov Rakovski" (**Оригинално заглавие: Събев, С. (2010). АСПЕКТИ НА СЪЮЗНАТА СИГУРНОСТ И АНГАЖИМЕНТИ В СТРАТЕГИЯТА ЗА НАЦИОНАЛА СИГУРНОСТ. СТРАТЕГИЯ ЗА НАЦИОНАЛНА СИГУРНОСТ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ. София: Военна академия "Георги Стойков Раковски"**)